

- учителів з урахуванням умов полікультурного середовища / І.М. Лапшина // Гуманітарний вісник ДВНЗ “Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди”: Науково-теоретичний збірник. – Переяслав-Хмельницький, 2008. – Вип. 15. – С. 25 – 27.
9. Леонтьев А.А. Педагогическое общение / Леонтьев А.А. – М.: Знание, 1979. – 48 с.
10. Матвеева М.П. Особливості професійної діяльності шкільного психолога / Матвеева М.П. // Практична психологія та соціальна робота. – 2003. – № 1 (48). – С.44 – 60.
11. Мони́на Г.Б. Коммуникативный тренинг (педагоги, психологи, родители) / Мони́на Г.Б., Лютова-Робертс Е.К. – СПб.: Изд-во «Речь», 2005. – 224 с.

УДК 159.922.4

ЕМПІРИЧНИЙ АНАЛІЗ ТОЛЕРАНТНОСТІ ТА ІНТОЛЕРАНТНИХ УСТАНОВОК ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ БІЛІНГВІЗМУ

Лілія Король
(Острог, Україна)

Статтю присвячено емпіричному вивченню проблеми толерантності та інтолерантних установок особистості в умовах білінгвізму. Виявлено кореляційний взаємозв'язок між показниками білінгвізму та різними видами толерантності, а також статистично достовірні відмінності толерантних та інтолерантних установок у студентів з репродуктивним і продуктивним типами білінгвізму.

Ключові слова: толерантність, інтолерантна установка, продуктивний білінгвізм, репродуктивний білінгвізм, білінгвальність.

Статья посвящена эмпирическому изучению проблемы толерантности и интолерантных установок личности в условиях билингвизма. Выявлена корреляционная взаимосвязь между показателями билингвизма и разными видами толерантности, а также статистически достоверные отличия толерантных и интолерантных установок у студентов с репродуктивным и продуктивным типами билингвизма.

Ключевые слова: толерантность, интолерантная установка, продуктивный билингвизм, репродуктивный билингвизм, билингвальность.

The article is devoted to the empirical study of tolerance and personal intolerant attitudes in the conditions of bilingualism. Correlation relationships between the indexes of bilingualism and different types of tolerances as well as statistically significant differences concerning tolerant and intolerant attitudes of students with reproductive and productive types of bilingualism have been revealed.

Key words: *tolerance, intolerant attitude, productive bilingualism, reproductive bilingualism, bilinguality.*

Постановка проблеми. Міжкультурні контакти та міжнаціональні взаємини представників різних країн є однією з найважливіших сфер суспільного життя. Мультикультуралізм та мультилінгвізм як характеристики глобальної спільноти сьогодення забезпечують високий рівень мозаїчності та національної неоднорідності населення, що створює сприятливі умови для міжкультурної, міжнаціональної й міжетнічної взаємодії. Саме тому основними векторами розвитку сучасного світу є налагодження гармонійних відносин членів світової спільноти. Все це є можливим, в першу чергу, завдяки формуванню позитивного сприйняття й позитивного ставлення до культурних відмінностей, розвитку толерантної особистості як гідного представника нації.

Актуальність дослідження. Запропонована проблематика набуває особливої актуальності в українському суспільстві ХХІ столітті – часі суспільних, політичних та економічних трансформацій, періоді подолання національно-культурної кризи, пошуку способів вирішення етнічних конфліктів, налагодження відносин між представниками різноманітних соціальних й етнічних груп, забезпечення єдності, а також солідарності нації на шляху до її гармонійного й поступального розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методологічні питання етнологічного вивчення толерантності висвітлені в працях Ю.В. Арутюняна, Ю.В. Бромляя, Л.М. Гумільова, В.О. Тишкова та ін. Психологічні аспекти дослідження феномена толерантності розкриті в працях О.Г. Асмолова, Г.Л. Бардієр, С.К. Бондирєвої, Є.Г. Виноградової, О.В. Винославської, І.Б. Гриншпун, О.Ю. Клепцовой, Г.С. Кожухарь, В.П. Левкович, Н.М. Лебедевої, А.О. Реан, Г.У. Солдатової, Т.Г. Стефаненко, Л.А. Шайгерої тощо. Міжетнічна толерантність студентів стала також об'єктом дослідження вчених, зокрема аналізувалися такі аспекти, як: а) місце толерантності в системі цінностей студентів (Д.В. Зинов'єв, Є.В. Кривцова); б) етнічна толерантність студентів певних вузів (С.В. Уставцікова) та етнічних груп (В.І. Пищик, Д.В. Склярєва) тощо. В психології й психолінгвістиці проблемам білінгвізму присвячені праці В.П. Беляніна, Л.С. Виготського, І.Н. Горєлова, О.О. Залєвської, Л.В. Засєкіної, І.О. Зимньої, О.О. Леонтєва, О.Р. Лурії та ін. Водночас, варто зауважити, що аналіз наукової літератури свідчить про недостатнє теоретико-методологічне й емпіричне вивчення проблеми формування толерантності в умовах білінгвізму.

Мета статті – визначити взаємозв'язок толерантності з рівнем білінгвізму, проаналізувати відмінності у сформованості різних видів толерантності та інтолерантних установок у студентів із різним типом білінгвізму.

Виклад основного матеріалу. Феномен білінгвізму є настільки складним та охоплює таку низку різних аспектів, які варто враховувати в його вивчення, що визначення його змістової сутності надто складно вмістити в одну загальну

дефініцію. Цей факт, власне, й пояснює різноманіття концептуальних точок зору щодо інтерпретації білінгвізму в різних галузях наукового знання. У сучасних закордонних психолінгвістичних дослідженнях білінгвізм розглядається в контексті індивідуального й соціального рівнів. На індивідуальному рівні феномен білінгвізму інтерпретується як послідовне чи одночасне вивчення й оволодіння другою мовою та охоплює аспекти, пов'язані з мовною компетенцією, мовною здатністю, рівнем оволодіння мови тощо. На соціальному рівні він є складним феноменом, що аналізується в контексті дослідження національних меншин і мігрантів [12].

Водночас, варто зазначити, що коли мова йде про використання особистістю двох мовних кодів у контексті міжособистісних і міжгрупових взаємин, у науковій літературі поряд із поняттям «білінгвізм» також використовується поняття «білінгвальність». У такому випадку термін «білінгвізм» стосується стану мовної спільноти, в якій наявні дві мови спілкування, що використовуються рівнозначно в межах цієї спільноти. Поняття білінгвізму є, безперечно, ширшим і охоплює феномен білінгвальності чи індивідуального білінгвізму, що трактується як психологічний стан мовної особистості, яка має доступ до більш ніж одного мовного коду як засобу соціальної комунікації [11].

Білінгвальність передбачає рівень комунікативної компетенції достатньої для ефективного спілкування більш ніж однією мовою; ефективність вимагає здатності правильно розуміти значення повідомлень та/або паралельної здатності продукувати зрозумілі повідомлення із використанням більш ніж одного мовного коду [13]. Американські дослідники Ж. Хемерс та М. Бланк виділяють низку психологічних і соціологічних вимірів білінгвальності, а саме: відповідна компетенція, когнітивна організація, вік оволодіння мовою, екзогенність, соціокультурний стан, культурна ідентичність [11].

Результати психолінгвістичних досліджень говорять про те, що повне та автономне (без змішування) оволодіння двома мовами перевершує психічні можливості звичайної людини: «при масовій та відносно цілковитій двомовності використання двох різних мов у тотожних ситуаціях виявляється надлишковим, функціонально невиправданим» [7, с. 105].

Білінгвальні комунікації є невід'ємною складовою міжкультурних взаємин та контактів у сучасній динамічній світовій спільноті. Це, передусім, пояснюється тим, що спілкування між представниками різноманітних націй є взаємозбагачуючим процесом, який дає можливість пізнати інші аспекти життя, культури, світосприйняття тощо. В умовах міжкультурної комунікації проявляються почуття та ставлення особистості до своєї рідної мови. Така позиція, безперечно, слугує підґрунтям усвідомлення власної етнонаціональної приналежності, що бере участь у досить важливому процесі формування сучасної толерантної особистості і, як наслідок, толерантної культури [3].

Російська вчена В.М. Павленко, резюмуючи різноманітні концепції дослідження толерантності, зазначає, що «типологія основних точок зору на поняття «толерантність» може бути побудована із врахуванням двох основних критеріїв: ставлення до чогось несхожого, не співпадаючого, неузгодженого та

способу вирішення такого протиріччя. Що стосуються першого параметру – ставлення до несхожого – то, за визначенням, можливим є три варіанти ставлення: негативне, нейтральне й позитивне. Що ж стосується шляхів вирішення даного протиріччя, то вони лежать в діапазоні від інтолерантної (вираженої в неприйнятті будь-яких відмінностей, у різних формах дискримінуючої поведінки, в уникненні взаємодії з такими людьми тощо) до максимально толерантної поведінки, що полягає в прийнятті іншої людини такою, якою вона є» [8].

Узагальненням сучасних досліджень зарубіжних психологів щодо запропонованої проблематики є дефініція іншої російської дослідниці З.А. Кочергіної, яка інтерпретує толерантність як «свідомий допуск суб'єктом чого-небудь, що ним не схвалюється; це добровільне утримання від вчинення перешкод засудженому «іншому» за умови, що в суб'єкта є можливість чинити йому опір, є влада завадити вільному вираженню «іншого» [4, с. 49].

Г.В. Безюлева та Г.М. Шаламова описують різні значення поняття толерантності, а саме: терпіння, терпимість; адаптація як пристосування людини до чого-небудь; стійкість, витривалість (до стресу, конфлікту та ін.); допущення, дозвіл (різних точок зору, цінностей, ідеалів); прийняття (іншого); прагнення досягти розуміння з іншими, узгодити різні установки, мотиви, орієнтації, не вдаючись до насилля та пригнічення людської гідності [1].

Щодо інтерпретації змістової сутності етнічної толерантності, цікавою в цьому контексті видається нам точка зору вченої Ф.М. Малхозової, яка зазначала, що «вона виявляє свого роду психологічну установку (чи систему установок), яка дозволяє цінувати інше етнічне «вони» рівнозначне власному «ми». Це своєрідна терпимість до іншої культури, системи цінностей, прийняття інших логік існування й інших способів світосприйняття. Можна стверджувати, що толерантність у контексті етнічної взаємодії відображає рівень культури міжнаціонального спілкування, є засобом досягнення міжнаціональної згоди, врегулювання міжнаціональних конфліктів і зниження міжетнічної напруги [6]. Сформована етнічна толерантність характеризується наявністю позитивного образу представників іншої культури за наявності позитивного образу власної [5].

З усього вищезазначеного очевидним є те, що білінгвальність як індивідуально-особистісний вимір білінгвізму позитивно впливає на формування толерантної особистості, оскільки завдяки наявності двох мовних кодів і, відповідно, двох культурних систем, які слугують підґрунтям дихотомії Я-Інший, у білінгва формуються навички міжкультурного спілкування та взаємодії. Ключовим аспектом успішної білінгвальної комунікації є позитивне ставлення й сприйняття відмінностей «інших», формування толерантного відношення до представників різних національних культур. Подібні теоретичні припущення перевірялися нами в ході експериментального дослідження, що проводилося на базі Національного університету «Острозька академія».

Всього в експерименті взяло участь 97 респондентів – студенти третього та четвертого курсів факультетів романо-германських мов і міжнародних відносин Національного університету «Острозька академія», із них 12 чоловіків

та 85 жінок, віком від 20 до 25 років. Отримані дані обраховувалися за допомогою методів математичної статистики із використання комп'ютерної програми SPSSStatistics 20.

Усі опитувані без винятку назвали своєю національністю «українець(українка)» та рідною мовою українську. На запитання «Чи вважаєте Ви себе білінгвом» студенти дали такі відповіді: «Так» – 60 респондентів (62%); «Ні» – 27 (27,7%); «Не впевнений(на)» – 10 (10,3%). З метою визначення ступеня білінгвізму було застосовано таку психолінгвістичну методику як асоціативний тест, що проводився спочатку на українській мові, а згодом, через певний час, на англійській, оскільки усі опитані студенти обрали англійську мову як другу, зазначивши свій рівень володіння нею як «добрий» (27 студентів), «покращений» (25 студентів) та «вільний» (45 студентів). Зазначена методика передбачала наявність стимульного матеріалу у вигляді випадкового набору групи із 30 слів (*армія, музика, хвороба, рука, гладенький, свистіти, лікар, танці тощо*), які відносилися до різних частин мови. У відповідь на запропоноване слово-стимул студенти записували перше слово-асоціацію, що спадала їм на думку, на першому етапі дослідження українською мовою, а на другому – англійською. Тип білінгвізму визначався на основі коефіцієнту співпадіння реакцій і рідній та нерідній мовах за формулою:

Коефіцієнт понад 50% розглядався нами як показник продуктивного білінгвізму, від 30% до 50% – репродуктивного білінгвізму й, відповідно, менше 30% – рецептивного білінгвізму [9]. У процесі дослідження нами виявлено такі типи білінгвізму в студентів: 38 респондентів (39%) мають репродуктивний білінгвізм і 59 респондентів (61%) – продуктивний. За результатами проведеного дослідження у відповідності із правилами нормального розподілення вибірка студентів була розділена на дві групи (з репродуктивним і продуктивним типом білінгвізму) та були виявлені значні етнопсихологічні відмінності у студентів із різним типом білінгвізму.

З метою діагностики толерантності використовувався експрес-опитувальник «Індекс толерантності» (Г.У. Солдатова, О.А. Кравцова, О.Є. Хухлаєв, Л.А. Шайгерова) [10]. Стимульним матеріалом опитувальника є твердження, які відображають як загальне ставлення до оточуючого світу та інших людей, так і соціальні установки у різних сферах взаємодії, де проявляються толерантність та інтолерантність. Використаний опитувальник дав можливість діагностувати етнічну толерантність, соціальну толерантність, толерантність як рису особистості, а також загальний рівень толерантності (низький, середній, високий). Результати проведеного опитування представлені в таблиці 1.

Якісний аналіз видів толерантності у студентів з різним типом білінгвізму

Таблиця 1

Вид толерантності	Студенти з продуктивним типом білінгвізму		Студенти з репродуктивним типом білінгвізму		U-критерій Манна-Уїтні
	Середнє	Середнє	Середнє	Середнє	

	значення	відхилення	значення	відхилення	
Етнічна толерантність	30,73	3,23	27,47	3,98	595,5
Соціальна толерантність	30,68	3,83	26,37	4,31	496
Толерантність як риса характеру	31,69	4,0	28,34	4,23	593
Загальна толерантність	93,10	6,87	82,18	7,26	319

Наведена картина результатів свідчить про наявність статистично достовірних відмінностей у показниках толерантності в студентів з різним типом білінгвізму. Виявлено, що в студентів з продуктивним типом білінгвізму вищим є рівень сформованості етнічної толерантності, соціальної толерантності, толерантності як риси характеру та загальної толерантності. Результати діагностування підтверджують думку про те, що білінгвальність позитивно впливає на формування толерантної особистості, що проявляється не лише в наявності толерантних особистісних рис, а й толерантних установок у площині взаємодії з представниками різних етнічних і соціальних груп.

Одним із наших завдань також було визначити рівень сформованості комунікативної толерантності в студентів із різним типом білінгвізму. З цією метою було застосовано методику діагностики загальної комунікативної толерантності В.В. Бойко [2], що дозволяє діагностувати толерантні й інтолерантні установки особистості в процесі спілкування. Отримані результати подано в таблиці 2.

Аналіз комунікативних інтолерантних установок у студентів з різним типом білінгвізму

Таблиця 2

Шкала комунікативної інтолерантності	Студенти з репродуктивним типом білінгвізму		Студенти з продуктивним типом білінгвізму		U-критерій Манна-Уїтні
	Середнє значення	Середнє відхилення	Середнє значення	Середнє відхилення	
Неприйняття або нерозуміння індивідуальності іншої людини	6,64	2,06	4,76	2,34	593
Використання себе як еталону при оцінці поведінки та способу мислення інших людей	6,08	2,39	2,95	2,17	358,5
Категоричність або консерватизм в оцінках інших людей	7,66	2,91	5,21	2,47	589,5
Невміння приховувати або згладжувати неприємні почуття при зіткненні з некомунікабельними якостями партнерів	7,71	2,70	4,34	2,18	373
Прагнення переробити, перевиховати партнерів	7,12	3,62	4,89	3,14	705,5
Прагнення підігнати партнера під себе, зробити його «зручним»	6,03	2,89	2,89	2,48	435

Невміння прощати іншим помилки, незручність, ненавмисно завдані вам неприємності	6,07	3,01	3,55	2,79	581
Нетерпимість до фізичного або психічного дискомфорту, створюваного іншими людьми	5,36	3,09	3,03	2,99	615,5
Невміння пристосовуватися до характеру, звичок і бажань інших	6,46	2,92	3,68	2,27	487,5
Загальна комунікативна інтолерантність	58,95	15,96	35,3	15,11	271

Як видно із представлених результатів, студенти із репродуктивним типом білінгвізму характеризуються вищими показниками комунікативної інтолерантності, аніж студенти, які є продуктивними білінгвами. Водночас, аналіз окремих інтолерантних установок засвідчує, що респонденти з репродуктивним білінгвізмом мають вищі показники не лише загальної інтолерантності спілкування, а й ситуативної (визначається ставленням людини до конкретного партнера по спілкуванню), типологічної (визначається ставленням до збірного типу чи групи людей) та професійної інтолерантності (проявляється у професійній сфері, у взаємодії з людьми, які пов'язані з певним видом діяльності). Представлені результати дають змогу дійти висновку, що вищий рівень білінгвізму позитивно впливає на подолання інтолерантних установок і формування толерантних установок особистості в процесі комунікації. Іншими словами, продуктивний білінгв, що має «доступ» до двох мовних і національно-культурних кодів, позитивніше сприймає «інших» учасників соціальної, етнічної та комунікативної взаємодії.

Аналіз кореляційної залежності показників білінгвізму і толерантності за *r*-критерієм Пірсона дав можливість отримати такі результати (див. табл. 3).

Кореляційна залежність показників білінгвізму та толерантності

Таблиця 3

Показники толерантності	Коефіцієнт кореляції за <i>r</i> -критерієм Пірсона
Етнічна толерантність	,305**
Соціальна толерантність	,372**
Толерантність як риса характеру	,278**
Загальна толерантність	,464**

Примітка:

1. ** – кореляція значуща на рівні 0,01;

Наведена вище картина результатів свідчить про наявність статично достовірного взаємозв'язку між показниками білінгвізму та різних видів толерантності. Отримані дані дають підстави стверджувати, що вищий рівень білінгвізму пов'язаний із вищим рівнем розвитку етнічної толерантності, соціальної толерантності, толерантності як риси характеру, а також загальної толерантності. Очевидним є той факт, що вищий рівень білінгвізму передбачає формування толерантних установок особистості, яка характеризується позитивним сприйняттям мультикультурної диверсифікації суспільства.

Висновки. Проведене емпіричне дослідження дало змогу проаналізувати взаємозв'язок білінгвізму з різними аспектами толерантності, прослідкувати статистично достовірні відмінності сформованості видів толерантності й толерантних установок у респондентів з репродуктивним і продуктивним типами білінгвізму. Експериментальне вивчення запропонованої проблематики показало, що вищий рівень білінгвізму є свідченням сформованої толерантної особистості, що готова до міжкультурної взаємодії з представниками інших національностей. Продуктивний тип білінгвізму, що передбачає вільне володіння обома мовами, зумовлює формування толерантного ставлення особистості до інших культур, систем цінностей, світосприйняття, проявів індивідуальності тощо. Важливою характеристикою такою особистості є не лише позитивне сприйняття «інших», а й, передусім, усвідомлення власної національної приналежності, прийнятті власних культурних особливостей і відмінностей. Така своєрідна міжнаціональна інтеграція (від позитивного сприйняття «ми» – до позитивного сприйняття «інші»), що є основою розвитку особистості білінгва, слугує, водночас, благодатним підґрунтям формування загальної толерантності у всіх сферах її суспільної взаємодії.

Перспективами подальших розвідок слугує емпіричне вивчення кореляційного зв'язку національної толерантності й етнічної ідентичності, а також розгляд особливостей розвитку різних форм етнічної ідентичності у студентів з різним типом білінгвізму.

ЛІТЕРАТУРА

1. Безюлева Г.В. Толерантность: взгляд, поиск, решение [Текст] / Г.В. Безюлева, Г.М. Шеламова. – М.: Вербум-М, 2003. – 164 с.
2. Бойко В.В. Энергия эмоций в общении: взгляд на себя и на других [Текст] / В.В. Бойко. – М.: Филинь, 1996. – 472 с.
3. Истомина О.Б. Билингвальные коммуникации как условие толерантной культуры / Истомина О.Б. // Философские науки. – 2011. – № 4. – С. 32–36.
4. Кочергина З.А. Современные дискуссии по проблемам толерантности / З.А. Кочергина // Толерантное сознание и формирование толерантных отношений (теория и практика). Сборник научно-методических статей. – М. – Воронеж, 2002. – С. 40-50.
5. Лебедева Н.М. Социально-психологические факторы этнической толерантности и стратегии межгруппового взаимодействия в поликультурных регионах России / Н.М. Лебедева // Психологический журнал. – 2003. – № 5. – С. 31-43.
6. Малхозова Ф.М. Социально-психологические особенности этнической толерантности в поликультурном регионе: дис. ... канд. психол. наук: 19.00.12 / Ф.М. Малхозова. – М., 1999. – 166 с.
7. Мечковская Н.Б. Социальная лингвистика / Н.Б. Мечковская. – М., 2000. – 206 с.
8. Павленко В.Н. Общая и прикладная этнопсихология: [Учеб. пособие] / В.Н. Павленко, С.А. Таглин. – М.: Т-во науч. изданий КМК, 2005. – 483 с.
9. Практикум по общей, экспериментальной и прикладной психологии: [Учебн.

- пособие] / В.Д. Балин, В.К. Гайда, В.К. Гербачевский и др.; под общей ред. А.А. Крылова, С.А. Маничева. – СПб.: Изд-во «Питер», 2000. – 560 с.
10. Психодиагностика толерантности личности / [Под. ред. Г.У. Солдатовой, Л.А. Шайгеровой]. – М.: Смысл, 2008. – 172 с.
11. Hamers J.F. Bilinguality and bilingualism / Josiane F. Hamers, Michel H.A. Blanc. – Cambridge University Press, 2000. – 484 p.
12. Laubeova L. Content and language integrated learning: A frame work for the development of learner autonomy / Laura Laubeova // Learner Autonomy in foreign language classrooms: Teacher, learner, curriculum and assessment. – Dublin: Authentik, 2000. – pp. 211–222.
13. Titone R. On the bilingual person / Renzo Titone // Language problem and language planning, 14 : 3. – 1990. – pp. 288–290.

УДК 811.161.1+811.112.2'373

ЛЕКСИЧЕСКОЕ БОГАТСТВО И ТЕОРИЯ СОЗНАНИЯ ДВУЯЗЫЧНЫХ ДЕТЕЙ

Христо Кючуков
(Братислава, Словакия и Берлин, Германия),
Вера Юсева
(Берлин, Германия)

У статті представлені результати дослідження, проведеного з двомовними російськими та німецькими дітьми з Берліна, зокрема їх розуміння завдань, репрезентованих теорією свідомості. Метою дослідження є показ зв'язку лексичного багатства в обох мовах і кореляція розуміння завдань на вірне/невірне твердження в російській і німецькій мові. Білінгвальні діти не є збалансованими білінгвами і тому результати дослідження не показали кореляції лексичного багатства та розвиненості свідомості. Робота є однією з тих, що розглядають розуміння і вживання лексики в обох мовах у співвідношенні з даними теорії свідомості.

***Ключові слова:** німецький, російський білінгвізм, теорія свідомості, лексика, кореляція, мовна компетентність, розуміння.*

В статье представлены результаты исследования, проведенного с двуязычными русскими и немецкими детьми из Берлина, в частности их понимание заданий, репрезентированных теорией сознания. Целью исследования является показ связи лексического богатства в обоих языках и корреляция понимания заданий на верное/неверное утверждение в русском и немецком языках. Билингвальные дети не являются сбалансированными билингвами и поэтому результаты исследования не показали корреляции лексического богатства развитости сознания. Работа является одной из тех, что рассматривают понимание и использование лексики в обоих языках в